

УДК 78.01/03+782.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-3-22>**Цзян ЧЕНЬ,***orcid.org/0009-0005-0499-9522**аспірант кафедри історії музики та музичної етнографії
Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової
(Одеса, Україна) snjch96@gmail.com***Олександра ОВСЯННИКОВА-ТРЕЛЬ,***orcid.org/0000-0002-1969-5530**доктор мистецтвознавства,
професор кафедри історії музики та музичної етнографії
Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової
(Одеса, Україна) alextr11973@gmail.com*

ШЕКСПІРІВСЬКІ СЮЖЕТИ В ІНТЕРПРЕТАТИВНОМУ ПРОСТОРИ ОПЕРНОЇ ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ХХІ СТОЛІТЬ

У статті розглянуто особливості музично-художньої інтерпретації шекспірівських сюжетів в оперній творчості композиторів другої половини ХХ – ХХІ століть, виявлено основоположні принципи семантичної трансформації сюжетно-образних і драматургічних моделей літературно-драматургічних творів В. Шекспіра в умовах оновлення естетико-стильових та жанрово-комунікативних параметрів оперного жанру.

Метою дослідження є виявлення специфіки інтерпретації шекспірівських сюжетів в оперній творчості композиторів другої половини ХХ – ХХІ століть, визначення особливостей їх семантичної трансформації, жанрово-стильових модифікацій та механізмів формування нових художніх смислів у сучасному інтерпретативному просторі оперного мистецтва.

Методологічну основу дослідження становить комплексне використання історичного, системного, герменевтичного, компаративного методів, структурно-семантичного та музикознавчого аналізу. Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтовано розуміння «шекспірівського коду» як системи стійких образно-сміслових, драматургічних та архетипних структур, які, зберігаючи впізнаваність, набувають нових значень у процесі композиторської рецепції та творчого переосмислення відомих сюжетів творів В. Шекспіра. Висновки. Шекспірівські сюжети в музичному мистецтві становлять сталий інтерпретаційний феномен, що демонструє їх невичерпний художньо-семантичний потенціал і високий ступінь культурної адаптивності. Історична традиція втілення шекспірівських сюжетів на оперній сцені виробила сталі моделі інтерсеміотичного (інтермедіального) перекладу шекспірівського тексту на музично-сценічну оперну мову, що сприяли закріпленню у жанровій пам'яті опери та її сюжетно-образному тезаурусі «шекспірівського коду» як інтертекстуальної системи образів-персонажів, змістово-сюжетних та композиційно-драматургічних моделей, загально-культурних та особистісних ціннісно-сміслових домінант, які функціонують у мистецькому й гуманітарному дискурсі як усталені семантичні структури та виконують смислотворчу та універсалізуючу функції у композиторській творчості, долаючи часові й національні межі.

Ключові слова: сучасне оперне мистецтво, оперний жанр, шекспірівській сюжет, «шекспірівській код», музично-семантична структура, музична комунікація, композиторська творчість, оперна вокальна стилістика, виконавсько-інтерпретативна творчість.

Jiang CHEN,

orcid.org/0009-0005-0499-9522

*Postgraduate student at the Department of Music Theory and Composition
The Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music
(Odessa, Ukraine) cnjch96@gmail.com*

Olexandra OVSYANNIKOVA-TRELL,

orcid.org/0000-0002-1969-5530

*Doctor of Art History,
Professor at the Department of History of Music and Musical Ethnography
The Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music
(Odessa, Ukraine) alextrell1973@gmail.com*

SHAKESPEAREAN PLOTS IN THE INTERPRETATIVE SPACE OF OPERA CREATIVITY OF COMPOSERS OF THE SECOND HALF OF THE 20TH – 21ST CENTURY

The article examines the specific features of the musical and artistic interpretation of Shakespearean plots in the operatic works by composers of the second half of the 20th and the 21st centuries. It identifies the fundamental principles of the semantic transformation of the plot-imagery and dramaturgical models of William Shakespeare's literary-dramatic works within the context of renewed aesthetic-stylistic and genre-communicative parameters of the opera genre.

The purpose of the study is to reveal the specificity of interpreting Shakespearean plots in the operatic works of composers of the second half of the 20th and the 21st centuries, to determine the features of their semantic transformation, genre and stylistic modifications, and the mechanisms for generating new artistic meanings within the contemporary interpretative space of opera art.

The methodological foundation of the research is based on the comprehensive using of historical, systemic, hermeneutic, and comparative methods, as well as structural-semantic and musicological analysis. The scientific novelty of the study lies in the substantiation of the understanding of the "Shakespearean code" as a system of stable figurative-semantic, dramaturgical, and archetypal structures which, while retaining recognizability, acquire new meanings in the process of composers' reception and creative reinterpretation of the well-known plots of William Shakespeare's works. Conclusions. Shakespearean plots in musical art constitute a stable interpretative phenomenon, demonstrating their inexhaustible artistic and semantic potential and a high degree of cultural adaptability. The historical tradition of staging Shakespearean plots in opera has developed stable models of intersemiotic (intermedial) translation of Shakespeare's text into the musical-theatrical language of opera. This has contributed to consolidating the "Shakespearean code" within the genre memory of opera and its plot-imagery thesaurus – an intertextual system of character-images, semantic, plot, and compositional-dramaturgical models, as well as general cultural and personal value-semantic dominants that function in artistic and humanitarian discourse as established semantic structures and perform meaning-generating and universalizing functions in composers' creativity, transcending temporal and national boundaries.

Key words: contemporary opera art, opera genre, Shakespearean plot, "Shakespearean code," musical-semantic structure, musical communication, composers' creativity, operatic vocal stylistics, performance and interpretative creativity.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена декількома факторами. По-перше, творчість В. Шекспіра посідає особливе місце в оперному мистецтві, про що свідчить досить ємний корпус композиторських інтерпретацій відомих шекспірівських творів, який, починаючи з XVII століття, невпинно поповнюється новими зразками оперного прочитання вічних шекспірівських сюжетів, що свідчить про незгасаючий інтерес композиторів до героїв, ідейно-образного змісту та драматургічних концепцій шекспірівських текстів. З 1945 року було написано понад 200 опер за п'єсами В. Шекспіра, але дуже мало з них залишилися в репертуарі (Olsson, 2013). Названі позиції утворюють специфічну комунікативно-семантичну єдність, яка функціонує в інтерпретативному просторі опер-

ного мистецтва, особливо сучасного, у статусі універсального культурного коду, що постійно породжує нові смислові виміри у процесі його переосмислення-пізнання у композиторській, режисерській та вокально-виконавській практиці.

У зв'язку з цим актуалізується питання художньої рецепції класичної спадщини великого драматурга у нових історичних та соціокультурних умовах, а також в естетико-комунікативних межах оперного жанру, який зазнав суттєвих трансформацій, пов'язаних із переосмисленням власних жанрових меж, інтенсивним і досить радикальним оновленням музично-мовного арсеналу та впровадженням новітніх музично-сценічних технологій. Осмислення характерних особливостей оперного втілення шекспірівських сюжетів у композиторській творчості зазначеного періоду дозволяє

виявити специфіку сучасного композиторського мислення, механізми семантичної трансформації сюжетів і образів творів В. Шекспіра та шляхи формування їх нових художніх смислів у сучасному оперному мистецтві.

Метою дослідження є виявлення специфіки інтерпретації шекспірівських сюжетів в оперній творчості композиторів другої половини ХХ – ХХІ століть, визначення особливостей їх семантичної трансформації, жанрово-стильових модифікацій та механізмів формування нових художніх смислів у сучасному інтерпретативному просторі оперного мистецтва.

Аналіз досліджень. Проблема інтерпретації творчості В. Шекспіра в оперному мистецтві є достатньо розробленою у сучасному музикознавстві, проте характеризується нерівномірністю тематичного охоплення та ступеня глибини аналізу, особливо щодо новітньої оперної практики. Питання адаптації драматургічної структури шекспірівських творів до синтетичної специфіки оперного жанру іноді висвітлюються у дослідженнях оперного мистецтва у широкому історико-стильовому контексті (Черкашина-Губаренко, 2015; Olsson, 2013), а також у працях, присвячених вивченню співвідношення літературного першоджерела і оперного лібрето, особливо у проблемному полі оперної сюжетології (Ван Лунчань, 2019). Окремий напрям становлять музикознавчі дослідження, спрямовані на вивчення смисло- та жанроутворюючого потенціалу шекспірівської концептосфери, що формує сталу семантичну матрицю в музичному, зокрема, оперному мистецтві (Сунь Шиюань, 2025). Водночас сучасний етап розвитку оперного мистецтва актуалізує нові аспекти, пов'язані з новітніми стратегіями переосмислення літературно-драматургічного першоджерела, деконструкцією класичних оперної драматургії, інтермедіальною парадигмою музично-театральної практики, використанням цифрових технологій і зміною комунікативної парадигми оперної вистави у цілому (Космолінська, 2015; Yefimenko, 2024). Саме ці напрями залишаються менш систематизованими в українському музикознавстві, де переважають дослідження окремих оперних творів композиторів ХХ–ХХІ століть або історико-стильові огляди (Криштофович, 2021; Ewans, 2015; Halliwell, 2018; Heberlé, 2007), тоді як комплексне осмислення принципів функціонування шекспірівських сюжетів в оперному мистецтві оперної традиції як цілісного культурного феномену, особливо в контексті ХХ–ХХІ століть, потребує подальшої наукової розробки.

Виклад основного матеріалу. Спадщина В. Шекспіра посідає особливе місце у світовій художній культурі, залишаючись протягом кількох століть невичерпним джерелом творчих інтер-

претацій і міжвидових мистецьких діалогів. Культурний феномен «шекспірівського тексту», якому властиві філософська глибина, драматургічна конфліктність та складна художньо-образна система, справила значний вплив не лише на літературно-поетичну творчість і театр, а й на музичне мистецтво: звернення композиторів до спадщини великого англійського драматурга є сталою традицією, що охоплює різні епохи, країни, музичні стилі та жанри. Особливого значення в даному контексті посідає опера, оскільки її жанровий зміст завжди ґрунтується на універсальних смислах екзистенціальних питань людського життя та ціннісно-світоглядній динаміці людської свідомості, що у повній мірі резонує з *людинознавчою* концепцією шекспірівської драматургії. Тому не дивно, що у сучасному музикознавстві звучить думка про те, що в оперному мистецтві «шекспірівський текст» – як *вічний текст* культури – функціонує в якості інтертекстуальної константи, тобто як сукупність образно-смислових, сюжетно-мотивних і стилістичних структур, які поширюються крізь численні твори та жанрові форми (Сунь Шиюань, 2025: 4). Уточнимо, що поняття «вічного тексту» в гуманітарному дискурсі стосується таких творів, які характеризуються тривалою смисловою релевантністю та здатністю до неодноразового інтерпретаційного оновлення в різних історико-культурних контекстах.

Вивчення діалогічної взаємодії шекспірівської спадщини з оперним мистецтвом здійснюється в інтердисциплінарній площині на перетині кількох наукових напрямів – шекспірознавства як спеціального предметного напрямку літературознавства, музикознавства і оперознавства, а також інтермедіальних студій, у дискурсивному середовищі яких осмислюється різні форми інтерсемотичного (міжмовного) перекладу в культурі і мистецтві, суть якого полягає у перекладі з однієї мови іншою, або інтерпретацію вербальних знаків знаками іншої мови (Jakobson, 2000).

В інтермедіальному перекладі шекспірівських сюжетів у композиторській творчості, в процесі якого відбувається кардинальна зміна семіотичного коду, музичне мистецтво, не володіючи денотативною конкретністю слова, створює власну систему смислотворення, що ґрунтується на асоціативності, емоційній сугестивності та композиційно-структурній логіці розвитку. В оперному жанрі вербально-словесні образи, сюжетні колізії, психологічні стани персонажів і філософські ідеї знаходять відповідники у музично-сценічному мовному комплексі оперного жанру, складовими якого є звукові та візуальні компоненти – вербально-словесні, вокально-інтонаційні, музично-інструментальні, пластично-мімічні, сценографічні. У такій ситуації літературно-драматургічне джерело стає імпульсом для формування нової

художньої реальності, яка зберігає інтенційно-семантичне ядро першотвору, але реалізує його в іншому комунікативно-семіотичному вимірі. У цьому контексті інтермедіальність сприймається не як зовнішня комбінація мистецьких форм, а як внутрішня кореляція знакових систем, що забезпечує переосмислення механізмів породження значень.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття посилюється інтерес до інтермедіальності та комунікативних засад культурної трансляції текстів, теоретичні положення лінгвістичної теорії перекладу Р. Якобсона та актуальні концепції інтермедіальності (В. Вольф, Л. Елестрем) формують новий підхід до дослідження музичної шекспіріани, у якому акцент зміщується з питання шекспірівського впливу на музичне мистецтво на процеси *інтерпретації* та *трансформації*. Продуктивним він виявляється для вивчення досвіду прочитань і переосмислень шекспірівських сюжетів в оперній творчості сучасних композиторів.

Сучасна сюжетологія використовує безліч визначень сюжету, які формувалися у процесі взаємодії двох факторів: літературної практики та її теоретичного осмислення. Узагальнюючи науковий досвід вивчення сюжету як літературознавчої категорії, зазначимо, що поряд із традиційною дефініцією сюжету як художньої трансформації фабули, організації подій, покладеної в основу ліричних творів (Літературознавча енциклопедія, 2007), існує також й інші підходи до розуміння сюжету як універсального явища. Серед таких назвемо культурно-генетичний, який зосереджується на історико-ситуативному комплексі походження того чи іншого сюжету, аксіологічний, у центрі якого – оцінна функція сюжету, а також онтологічний (специфічні особливості художньої реальності сюжету), в межах якого можна виокремити три предметні напрямки: тематичний, композиційний та мовленнєвий. На думку музикознавців, сюжетологічний підхід до оперного жанру дозволяє визначати конкретні тематичні типи змісту оперних творів, включаючи в них естетичні критерії та психологічні оцінки, знаходити в оперному сюжеті відображення суспільних людських інтересів і цінностей, що зумовлюють ключові напрямки розвитку культурної свідомості (Ван Лунчань, 2019: 17). Дана дослідницька позиція визначає правомірність і доцільність розцінювати затребуваність сюжетів шекспірівських творів в оперному мистецтві другої половини ХХ – ХХІ століть як вагомий чинник предметного розширення загальної проблематики розвитку сучасної оперної творчості, що потребує спеціальної уваги.

Історичний досвід оперних інтерпретацій шекспірівських сюжетів – від Дж. Россіні, А. Тома і шекспірівських опер Дж. Верді до «Сну літньої

ночі» Б. Бріттена, «Ліра» А. Раймана і польсько-українського проекту соціальної опери «У пошуках короля Ліра: Верді», «Бурі» Т. Адеса, «Ромео і Джульєтти» П. Дюсапена і «Гамлета» в інтерпретації Б. Діна і Р. Григоріва та І. Разумейка (Nova Opera) – сформував стійку модель оперної адаптації сюжетно-тематичного змісту шекспірівських творів, що ґрунтується на принципі його музично-сценічного «перекладу», в якому зберігаються такі типові ознаки шекспірівської драматургії як психологічна деталізація, конфліктоцентричність і жанрова контрастність. Особливого значення в даному контексті набуває семантичний потенціал образів персонажів шекспірівських творів, персоналогічного зрізу «шекспірівського тексту», оскільки у музично-семіотичному аспекті персонажі шекспірівських сюжетів функціонують як культурні архетипи: трагічного кохання (Ромео і Джульєтта), руйнівної сили амбіцій і влади (Макбет), рефлексивної свідомості (Гамлет). Архетипічні властивості шекспірівських персонажів зумовлює природність їх музичної символізації: композитор переосмислює не лише з сюжет, а й сталі культурні смисли, трансформуючи їх в музично-сценічну форму, надаючи їм нового смислового звучання.

Тому *вічність* «шекспірівського тексту» виявляється не стільки у незмінності сюжетного змісту, а скоріше у його здатності вступати в інтерсеміотичну (інтермедіальну) взаємодію з мовною системою оперного мистецтва, результатом якої стає народження нової музично-смислової реальності. Шекспірівські архетипи, будучи культурно закріпленими, набувають у жанрі опери вокально-інтонаційних і музично-сценічних корелятивів, формуючи стійкі моделі образної репрезентації людини в оперному мистецтві (трагічна, лірична, комічна, іронічна). У цьому процесі відбувається не лише адаптація літературного персонажа до законів музичного театру, а й розширення його семантичного потенціалу завдяки специфічним виражальним можливостям музики, що надає архетипам нової емоційної глибини та символічної багатозначності.

У численних операх на сюжети шекспірівських п'єс композиторські інтерпретації закріпили в оперній традиції певний семантичний код шекспірівських сюжетів як простір універсальних смислів людського буття – пристрасті й розуму, ілюзії та реальності, конфлікту суб'єктивного і об'єктивного вимірів життєвої реальності, особистості і влади і т. п. Таким чином, можна припустити, що у жанровій пам'яті та сюжетно-тематичному тезаурусі оперного жанру сформувався «шекспірівський код» як специфічний тип культурного коду, в якому шекспірівська драматургія (структурною складовою якої є сюжет), функціонує як певний архетип оперного змісту, що є впізнаним в умовах історично змінного естетико-

стильового і музично-комунікативного контексту. Йдеться не лише про звернення до конкретних сюжетів, а про функціонування в оперних творах на сюжети В. Шекспіра універсальних культурних смислів, пов'язаних екзистенціальною проблематикою та багаторівневою символікою.

В оперному мистецтві ХХ століття шекспірівські сюжети зазнають суттєвої трансформації: якщо у романтичній та постромантичній традиції (зокрема в операх Дж. Верді) домінувала ідея музично-драматичної концентрації конфлікту, то у новій естетиці акцент переноситься на внутрішню фрагментацію свідомості персонажів, поліфонію смислів і деконструкцію лінійної драматургії («Король слухає» Л. Беріо, «Ромео і Джульєтта» П. Дюсапена). Показовими в цьому контексті є «Лір» А. Раймана та «Буря» Т. Адеса, у яких шекспірівський текст інтерпретується як простір звукової метафорики, тембрової символіки й психологічної багатозначності. У ХХІ столітті «шекспірівські код» функціонує в умовах оперного мистецтва, що передбачає інтеграцію мультимедійних технологій та нових режисерських стратегій. Шекспірівський сюжет перестає бути виключно літературною основою і набуває статусу відкритої семіотичної матриці, здатної до радикальних переакцентувань: так, в аспекті відповідності сучасним культурним цінностям особливого значення набуває проблематика ідентичності, гендерної та соціальної репрезентації і деконструкції влади. Відповідно трансформується комунікативна спрямованість опери: від репрезентації високого трагічного міфу – до критичного осмислення історичної та культурної пам'яті (соціальна опера «У пошуках короля Ліра: Верді», неоопера-жах «Hamlet. Drama per Musica» Р. Григоріва та І. Разумейка).

Сучасна композиторська творчість, що звертається до шекспірівських сюжетів, існує у полі інтертекстуального діалогу з класико-романтичною традицією оперного прочитання творів англійського драматурга. Зв'язки з історичним досвідом виявляються не стільки в прямому цитуванні чи стилістичній алюзії, скільки в трансформації структурних принципів оперної композиції: деконструкції лінійної драматургії, перерозподілі функцій між словесно-вербальним, вокально-інтонаційним, оркестрово-інструментальним, мімічно-пластичним, сценографічним компонентами. Жанрово-комунікативний код опери (як синтез слова, музики й сценічної дії) набуває ознак «полікодовості», інтегруючи мультимедійні, перформативні та цифрові компоненти у художньо-композиційній цілісності оперного твору. У такий спосіб опера демонструє здатність до самоновлення, зберігаючи

історичну спадкоємність і водночас відповідаючи викликам сучасного культурного середовища.

Отже, сучасні музичні інтерпретації шекспірівських сюжетів доцільно розглядати як динамічну систему взаємозв'язків між історичною традицією, жанрово-комунікативним кодом опери та актуальними культурно-технологічними умовами її функціонування.

Висновки. Шекспірівські сюжети в музичному мистецтві становлять сталий інтерпретаційний феномен, що демонструє їх невичерпний художньо-семантичний потенціал і високий ступінь культурної адаптивності. Теми і образи шекспірівської творчості залишаються актуальними для оперного мистецтва різних епох і країн, адже твори англійського драматурга розкривають вічні проблеми людського буття, глибину й складність особистісного психологічного світу людини та її взаємин з оточуючим світом і з самою собою, філософське осмислення багатогранності життя і людської природи у духовно-етичному заломленні. І тому сюжетно-образний універсалізм Шекспіра виявляється вкрай актуальним для оперного мистецтва будь-якого історичного часу, що цілком закономірно якщо розуміти оперу як «... найбільше дзеркало, у яке може подивитися людська спільнота, причому – щоб побачити себе не лише зовні, а й з середини...» (Самойленко, 2024).

Історична традиція втілення шекспірівських сюжетів на оперній сцені – від Дж. Россіні до композиторів ХХІ століття – виробила сталі моделі інтерсеміотичного (інтермедіального) перекладу шекспірівського тексту на музично-сценічну оперну мову, що сприяли закріпленню у жанровій пам'яті опери та її сюжетно-образному тезаурусі «шекспірівського коду» – інтертекстуальної системи образів-персонажів, змістово-сюжетних та композиційно-драматургічних моделей, загально-культурних та особистісних ціннісно-сміслових домінант, що сформувалися у творчості В. Шекспіра та функціонують у мистецькому й гуманітарному дискурсі як усталені семантичні структури. «Шекспірівський код» як комунікативно-семантичне явище забезпечує трансляцію універсальних смислів людського буття у просторі «оперного світу» (Самойленко, 2024) та виконує смислотворчу та універсалізуючу функції у композиторській творчості, долаючи часові й національні межі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом музичної семантики шекспірівських інтерпретацій, вивченням режисерських і мультимедійних практик, а також із виявленням механізмів трансформації класичної спадщини в просторі сучасного музичного театру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ван Лунчань. Опера сюжетологія як предмет сучасного музикознавства: дис. ... канд. мист.; 17.00.03 – Музичне мистецтво. Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової. Одеса, 2019. 22 с.

2. Космолінська Н. Кому потрібен Лір? *Збруч*, 07.12.2015. URL: <https://zbruc.eu/node/44737>
3. Криштофович В. І. Особливості відтворення комедії Вільяма Шекспіра «Сон літньої ночі» в однойменній опері Бенджаміна Бріттена. *Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*, 3 (24), 2021. С. 28–34.
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-укл. Ю. І. Ковалів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
5. Мальте Крастінг. Оперний драматург має бути універсалом / Розмову вела А. Єфіменко. *Збруч*, 01.02.2019. URL: <https://zbruc.eu/node/86636>
6. Самойленко О. Про «оперний світ» та хронотопи життєвого шляху Особистості. *IV Черкашинські читання. «Сила мистецтва: музичні, театральні та мистецтвознавчі артикуляції»*. Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. 6-7 грудня 2024 року. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4ADq61WV8aw>
7. Сунь Шіюань. Концепт «Макбет» у оперному мистецтві XIX-XXI ст.: історико-типологічний аспект: дис. ... доктора філософії; 025 – Музичне мистецтво. Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової. Одеса, 2025. 212 с.
8. Черкашина-Губаренко М. Р. Оперний театр у мінливому часопросторі. Харків: «Акта», 2015. 380 с.
9. Ewans M. Thomas Adès and Meredith Oakes: The Tempest. *Studies in Musical Theatre, Volume 9, Issue 3*, 2015, pp. 231-250.
10. Halliwell M. Brett Dean's Hamlet demonstrates the power of opera as an art form. The Conversation. Academic rigour, journalistic flair. March 8, 2018. <https://theconversation.com/brett-deans-hamlet-demonstrates-the-power-of-opera-as-an-art-form-93003>
11. Heberlé J.-P. «Lear» de Aribert Reimann, ou Shakespeare à l'opéra. *Shakespeare en devenir*, 2007, Réécritures de King Lear, 2007 (N°1). URL: <http://shakespeare.edel.univ-poitiers.fr/index.php?id=118>
12. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. Cambridge MA: Harvard University Press, 2000, pp. 113-118.
13. Olsson M. Making Sense of Shakespeare: a Cultural Icon for Contemporary Audiences. *Cosmopolitan Civil Societies An Interdisciplinary Journal*, 2013, 5(3), pp.14-31.
14. Yefimenko A. A Conceptual Search for a Typology of Opera Projects in the Present Day. *Lietuvos muzikologija*, t. 23, 2022, pp. 34-45.

REFERENCES

1. Van, Lunchan (2019). Opera siuzhetolohiia yak predmet suchasnoho muzykoznavstva [Opera plotology as a subject of modern musicology]: dys. ... kand. myst.; 17.00.03 – Muzychne mystetstvo. Odeska natsionalna muzychna akademiia imeni A.V. Nezhdanovoi. Odesa, 22 s. [in Ukrainian].
2. Kosmolinska, N. (2015). Komu potriben Lir? [Who needs Lear?]. *Zbruch*, 07/12. URL: <https://zbruc.eu/node/44737> [in Ukrainian].
3. Kryshthofovych, V. I. (2021). Osoblyvosti vidtvorennia komedii Viliama Shekspira «Son litnoi nochi» v odnoimennii operi Bendzhamina Brittena [Features of the performance of William Shakespeare's comedy "A Midsummer Night's Dream" in Benjamin Britten's opera of the same name]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy im.P.I.Chaikovskoho*, 3 (24), pp. 28–34 [in Ukrainian].
4. Literaturoznavcha entsyklopediia (2007): u 2 t. / avt.-ukl. Yu. I. Kovaliv. Kyiv: Vydavnychy tsestr «Akademiia». T. 2. 624 s. [in Ukrainian].
5. Malte, Krastinh (2019). Opernyi dramaturh maie buty universalom [An opera playwright must be a universalist] / Rozmovu vela A. Yefimenko. *Zbruch*, 01/02. URL: <https://zbruc.eu/node/86636>
6. Samoilenko, O. (2024). Pro «opernyi svit» ta khronotopy zhyttievoho shliakhu Osobystosti [About the "opera world" and the chronotopes of the Personality's life path]. *IV Cherkashynski chytannia. «Syla mystetstva: muzychni, teatralni ta mystetstvoznavchi artykuliatsii»*. Kharkivskiy natsionalnyi universytet mystetstv im. I. P. Kotliarevskoho. 6-7 hrudnia. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4ADq61WV8aw>[in Ukrainian].
7. Sun, Shyuan (2025). Kontsept «Makbet» u opernomu mystetstvi XIX-XXI st.: istoryko-typolohichnyi aspekt [The concept of "Macbeth" in the operatic art of the 19th-21st centuries: historical and typological aspect]: dys. ... dokt. filosofii za fakhom 025 «Muzychne mystetstvo». Odeska natsionalna muzychna akademiia imeni A.V. Nezhdanovoi. Odesa. 212 s. [in Ukrainian].
8. Cherkashyna-Hubarenko, M. (2013). Opernyi teatr u minlyvomu chasoprostori: monohrafiya [Opera House in Changing Spacetime: Monograph]. Kyev. 468 s. [in Ukrainian].
9. Ewans, M. (2015). Thomas Adès and Meredith Oakes: The Tempest. *Studies in Musical Theatre, Volume 9, Issue 3*, pp. 231-250
10. Halliwell, M. (2018). Brett Dean's Hamlet demonstrates the power of opera as an art form. The Conversation. Academic rigour, journalistic flair. March 8. <https://theconversation.com/brett-deans-hamlet-demonstrates-the-power-of-opera-as-an-art-form-93003>
11. Heberlé, J.-P. (2007). «Lear» de Aribert Reimann, ou Shakespeare à l'opéra. *Shakespeare en devenir*, Réécritures de King Lear (N°1). URL: <http://shakespeare.edel.univ-poitiers.fr/index.php?id=118> [in French].
12. Jakobson, R. (2000). On Linguistic Aspects of Translation. Cambridge MA: Harvard University Press, pp. 113-118
13. Olsson, M. (2013). Making Sense of Shakespeare: a Cultural Icon for Contemporary Audiences. *Cosmopolitan Civil Societies An Interdisciplinary Journal*, 5(3), pp.14-31
14. Yefimenko, A. (2022). A Conceptual Search for a Typology of Opera Projects in the Present Day. *Lietuvos muzikologija*, t. 23, pp. 34-45

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

